

Van-e értelme a Pro Silva elveknek szélsőséges termőhelyeken?

Július végén a Balaton-felvidéken jártunk, 35 fokban, rekkenő melegben, sekély, igen sekély termőrétegű rendzina talajon álló cseres molyhos tölgyesekben, ligetes feketefenyvesekben, amelyekben megkezdődött a lombos fajok betelepítése. Festői táj, az odavezető utat sok helyen a kibukkanó alapkőzetként jelenlévő dolomit murva burkolta. Nem okozott meglepetést, hogy az erdők itt talajvédelmi rendeltetésbe vannak sorolva. A klíma papírforma szerint kocsánytalantölgyes, de inkább erdőszyepp lesz az most már.

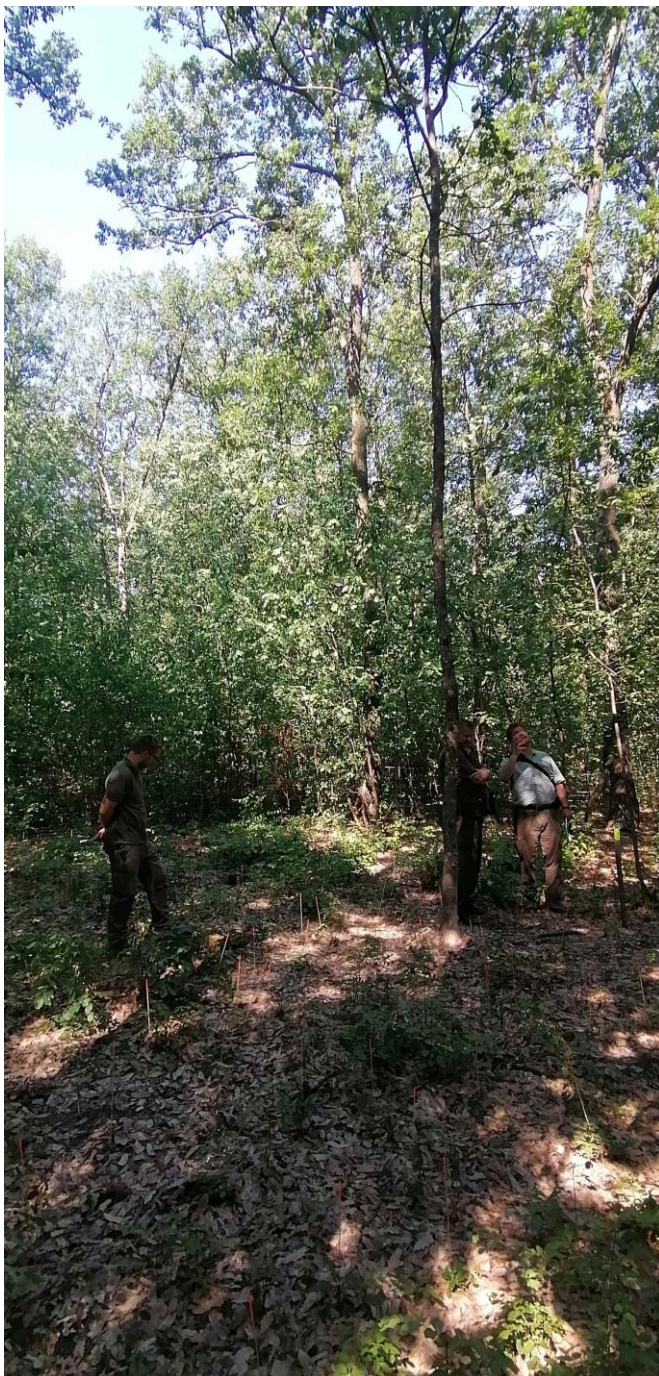
Balogh László, az egyesületünk egyik alapítója gondolta úgy, hogy neki ezzel az alig több mint 50 hektáros erdőtömbbel kell valamit kezdeni, mert egyrészt erdőmérnök, akiknek mindig vizsket több testrészük is, ha erdőt látnak, másrészt meg azért, mert ez egy történelmileg nagyon megviselt erdő, amire a klímaváltozás nagyon ráúgta az ajtót. Lehet-e, tud-e, kell-e ezen az erdön segítenie az embernek, főleg Pro Silva elvek szerint?

Az odaérkezéskor szerintem többen azt gondoltuk, hogy akkor ma mindenkinek türelemmel viselnie kell a sorsát, kinek mi jutott. Az erdő szegény aszalódjon tovább csendesen a perzselő forráságban, úgyszincs már sok hátra neki, mi meg találjuk meg az árnyékos foltok között a legrövidebb utat, és legközelebb gondoljuk jobban át, hogy melyik évszakban, milyen erdőben tartunk ilyenfajta elmélkedést.

Azután ahogy néztük házigazdánk leharcolt ruházatát és terepjáróját, vidám, büszke szemét, felébredt a kíváncsiságunk, hogy akkor most ezt itt tényleg komolyan gondolja, itt lehet bármi értelmeset tennie egy erdősznek?

Balogh Laci nem csak erdész, de madarászik is, dolgozott az állami erdőgazdálkodásban, a nemzeti parknál is, majd ezek után lett magán erdőgazdálkodó. A Sóly 3-as erdőtagban lévő erdőrészeket, tisztások, nyiladékok sorsa elég hányatott volt. Többször sarjzattatták a száz év körüli állományokat, a hadsereg is átment rajtuk párszor, a gazdátlanság időszakában a környékeliek is kialakították a saját szálalási technikájukat, valamint az illegális szemét is megtalálta a helyét az erdei utak, csapások mentén. Mire a tulajdonosokkal sikerült apránként megállapodni az erdőgazdálkodás elindításáról, az előbbi hatások egyvelegéből adódóan egy valóban sokféle, de korántsem reményt keltő erdőkép alakult ki. Pár erdőrészletben volt növedékfokozó gyérítéssel haszonvételi lehetőség, volt egy korábban megkezdett bontás elcserjésedett állapotban. Ha folyik tovább eszerint a vágásos erdőgazdálkodás, akkor valószínűleg ki lehetett volna venni egy-két menetben pár millió forint értékű fát, majd elérve a felújítási kötelezettséget még nem keletkeztető legnagyobb záródáshiányt, magára lehetett volna hagyni az erdőt. Senki nem hibáztathatta volna az erdőgazdálkodót, hiszen az erdő semmiféle természetvédelmi oltalom alatt nem áll, a Natura 2000 hálózathoz sem része, az itt fészkelő védett, fokozottan védett madarakat pedig leginkább csak Laci tartotta számon.

Az erdő szerencséjére Laci még nem elég felkészült abból, hogy egy rendes erdész-kufárnak hogyan kellene viselkednie vele szemben, így azután 2018-ban adtak neki egy új esélyt: átmeneti üzemmódba sorolva belépett az erdő-környezetvédelmi programba. Ennek 28 lék lett az eredménye, amelyek kialakításának legfőbb szempontja nem az újulat foltok megjelenése volt, hanem inkább az, hogy a közeljövőben hol lehetne a leginkább számítani természetes elhalásra az öreg fák között. A lékekből jellemzően így az öreg, beteg cserék kerültek ki, a molyhos tölgyek viszont majd mindenhol kíméletet kaptak.

Úgy tűnik, hogy ennek az erdőnek a legerősebb váza a meglepően egészséges molyhostölgy-hálózat. Nagy erővel jön a virágos kőris is, viszont érdekes módon a mezei juhar alig találja meg a helyét, jóval gyengébb a terjedése. A cserjék között a galagonyák, somok virítanak leginkább, de van fagyal, vadrózsa és kökény is.

A lékek kialakításánál egyelőre nem volt szempont a tájolás, hanem azok méretével (90-350 m²) és a lékekben belüli ápolási technikákkal kísérletezik az erdőgazdálkodó. A lékekbe három ütemben összesen 6 500 darab egy és két éves, alávágott, illetve 1/0 cser és molyhos tölgy csemetét ültettek ékással. Már ahol az alapkőzet nem rúgta vissza az ást lenyomni igyekvő ember lábát. A virágos kőris szerencsére megoldja magról a saját felújulását. A vadterhelés a hazai viszonyokhoz mérten nem túl nagy, de azért őz, szarvas itt is csipeget, a vaddisznó pedig felporszívózza a makkot (láthatóan). A lékek alig egy méteres kerítéssel vannak körülvéve, de így is jelentős védelmet nyújtanak. A szarvas állítólag a legtöbbször kikerüli még ezeket az alacsony kerítéssel körülvett lékeket is. Az is érdekes megfigyelés, hogy a cser és a tölgy helyett a vad jobban kedveli a virágos kőrist, amiből sokkal nagyobb mennyiség van minden lékben. Az ültetett csemeték megmaradása

átlagosan 30% körül mozog, de itt ez is jelentős sikernek mondható.

Frank Tamás esőimát celebrál (Fotó: Lapos Tamás)

A lékekben gyakorlatilag mindenhol kicsit eltérő az ápolási gyakorlat, és figyelik, hogy melyik vagy melyek lesznek a leghatékonyabbak. Vannak a szokott ápolási séma szerintiek, ahol a kísérő fafajokat nem engedik a főfafaj (CS, MOT) fölé, ritkítják is azokat, és van, ahol egyes részeken egyértelműen a főfafaj felszabadítására dolgoznak, máshol viszont a kísérő fafajok erős árnyalása alatt remélik azok jobb megmaradását, erősödését. Vannak lékek, ahol a lékben árnyaló, korábban második szintbeli virágos kőriseket hagytak meg, de van, ahol a lékben belül öreg fa nincs, viszont a lék körüli zártabb állomány elég árnyékot ad a teljes napsütés ellen. A későbbiekben ezekből terveznek egy-egy fát vagy akár nagyobb húsos som bokrot kitermelni, amelyek így a szórt oldalfény mennyiségét növelik. Bár a domborzatban nincsenek nagy

szintkülönbségek, de az látszik, hogy ennek ellenére nagyon változatos, mozaikos a termőhely, így tényleg szükség van arra, hogy többféle ápolási módot is kipróbáljanak.

Az egyik léknél hosszan tanakodtunk azon, hogy ilyen iszonyú szárazságban, nyilvánvalóan nagyon messze az elérhető talajvíztől, hogyan képes még akár csak ennyi csemete is több éven keresztül ilyen makacs szívóssággal életben maradni.

Ha ezt valaki meg tudja magyarázni .... (Fotó: Frank Tamás)

Sokféle felvetés hangzott el, és nagyon valószínű, hogy majd mindegyikben van igazság, de végül ezek így együtt okozhatják ezt a csodával felérő megmaradást.

A dolomit murva nem teljesen zárt, szerkezetes alapkőzet, lehet akár talajpára áramlás is, az öreg fák, cserjék gyökerei, a gombafonalak, a rengeteg, általunk még nem ismert élőlény szövedéke, munkája, azaz maga az erdőtalaj úgy tűnik sokkal többre képes egészében véve, mintha csak egy-egy tulajdonságát külön-külön próbáljuk meghatározóként értelmezni.

Az elpusztíthatatlan csemeték (Fotó: Lapos Tamás)

A lékekben Laci kísérletezett cser- és tölgymakk szórásával, valamint több lékbe hozott másféle terméseket is (vadkörte, nagylevelű hárs, korai juhar). Az előző napi bejárásán már egy hárs csemetét találtak is. A cser- és a tölgymakk annyira nem vált be, és az itteni szajkók is sokkal trehányabb munkát végeznek, mint más országrészbeli kollégáik. Látványos eredményt nem fűznek a nevükhöz, viszont Laci haragját már kezdik kivívni, ugyanis az énekesmadár fiókák közötti zsákmányolásukat sajnos többször lefűlte. Lehet, hogy valami szorgosabb, déli származású szajkópopulációból lenne érdemes egy-két párat betelepíteni, hátha serényebb munkára bírják fogni a bennszülötteket. Hangsúlyozni kell azonban, hogy itt nem a modelltablák szerinti számokban kell gondolkodni, mert azok az elvárások értelmezhetetlenek. Az erdészeti hatóság ifjú képviselője úgy tűnt, hogy a helyén fogja kezelni ezt a helyzetet, mert megszólalása alapján kifejezetten értékelhető sikerként tekintett a látott újulatra.

Az idős molyhos tölgyek körül sok helyen kifejezetten sűrű és erős újulatot láttunk helyenként. Laci és diákjai – merthogy szerencsére át tudja adni a fiataloknak is a tapasztalatait – próbáltak kiemelni csemetéket, amelyek sokszor az anyafa gyökerein jelentek meg, de bármilyen gondosan tették is ezt, a megmaradás nem volt sikeres. Az öreg tölgyek azonban sikeresen gondoskodnak magukról ilyenformán, ez is nagyon biztató.

Nagyon érdekes jelenség volt, hogy a jobb talajtani adottságú állományrészekben a cser nagyobb arányú száradását tapasztaltuk, mint a kifejezetten gyenge részekben. Házigazdánk is osztotta az agrárkamarától érkezett kolléganő gondolatát, hogy a már eleve sanyarúbb körülményekhez szokott állományrészek jobban tűrhetik a jelenlegi extrém melegeket, mint a jobb körülményekhez szokott társaik.

A cseres molyhos tölgyes állományból átértünk lassan a felnyíló fekete fenyvesbe, ahol szintén közel száz éves állománymaradványok alatt indult meg az őshonos lombos fa- és cserjefajok betöltődése. Látványnak ez volt a csúcs, festők vásznára való, majd minden részlete, de itt aztán tényleg nyilvánvaló, hogy az erdőlét határán tántorog minden élőlény.

Lombos csemeték és erdőjárók küzdenek az árnyékfoltokért (Fotó: Lapos Tamás)

Laci azonban itt is lelkesen mesélt a folyamatokról, amelyek mindezek ellenére a nagyon lassú, de mégiscsak folyamatos záródás irányába haladnak. Az erdésztapasztalatok helyett azonban itt már egyértelműen a madarász szemnek való csemegékről esett több szó. Darázsölyv és kígyászölyv jelenléte, füles kuvik költése „veszélyezteteti” az erdész szabad garázdálkodását errefelé, de úgy tűnt, hogy a jelenlévők közül mindenki inkább megelégedettséggel vette tudomásul a tollasok helyfoglalását. Hiába, szedett-vedett társaság jött össze, tizennyolcan voltunk, mindenfelől. Magán- és államerdősök, hatósági, kamarai és nemzeti parki népek, idősebbek és fiatalok, hölgyek és urak, ahogy kell, vegyesen, ismét.

Nehéz lenne pontosan összefoglalni, hogy mit láttunk, hallottunk és tanultunk.

De néhány magvas gondolattal azért próbálkozzunk zárásként. Hogy ebből lesz-e valaha klasszikus örökerdő, nem tudjuk biztosan. De azt igen, hogy bármilyen üzemmódnak hívjuk is, amit Laci tesz ebben az erdőben, az az erdőről, az erdővel való párbeszédéről szól. Ilyen hányatott sorsú, gyenge erdőben az erdész igenis tud segíteni az erdőnek, hogy változatosabbá, ellenállóbbá váljon, de ehhez iszonyú türelem, odafigyelés és kitartás kell.

Az erdőtalaj, az erdőklíma megőrzésének rendkívüli fontossága ismét nyilvánvalóvá vált. A molyhos tölgy és a mellékfafajok szerepe ezeken a szélsőséges termőhelyeken egyre inkább felértékelődik. Minél változatosabb egy termőhely, annál fontosabb, hogy az erdőgazdálkodó, szakszemélyzet valóban járja, ismerje az erdejét, mert itt legfeljebb ajánlások, támpontok adhatóak, üzemszerűen alkalmazható gyakorlati megoldások nem. Az erdésznek a saját és a hozzá hasonlóan gondolkodók tapasztalatai alapján magának kell kitalálnia a legjobb megoldásokat, óvatosan, figyelemmel. Ehhez azonban nyilvánvalóan nagy szükség van a helyi erdészeti hatósági szakemberek nyitottságára, támogatására is.

Valamint pont ilyen helyeken nagyon nagy szükség van egy támogatási rendszerre, mint amilyen jelenleg az erdő-környezetvédelmi intézkedés, mert ezek az erdők nagy valószínűséggel a jövőben sem lesznek önfenntartóak, legfeljebb akkor, ha a társadalom végre elismeri a természetes folyamatokra alapozott folyamatos erdőborítás fenntartásának értékét.

Az egyesületünknek pedig el kell gondolkodnia azon, hogy a Pro Silva elvek szerinti gazdálkodás elterjesztésének támogatását kizárólag a gazdaságosan folytatható erdőgazdálkodási tevékenységek vonatkozásában kívánja-e folytatni, vagy egyre inkább az erdők lehető legszélesebb körében való alkalmazásukat helyezi a középpontba.